

ВИХОВАННЯ У СТУДЕНТІВ
МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ
КУЛЬТУРИ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ведмінська Крістіна Володимирівна

Україна, Рівне, Рівненський державний гуманітарний університет
Студентка IV курсу спеціальності «Музичне мистецтво» Інституту мистецтв

„Шляхи розвитку людської культури складні й різноманітні. І хоч би які негаразди спіткали людство, його хода ніколи не була ретроградною. Людина завжди прямувала вперед. Не існує такої сходинки, на якій можна було б зупинитися з гордим відчуттям, що вона остання і вище вже немає нічого” [5, 7].

І хоча культура кожного періоду складалася поступово і по-різному, - сім'я була, є і, мабуть, завжди буде найважливішим середовищем формування та розвитку особистості, яка відповідає не тільки за соціальне відтворення населення, а й за відтворення певного способу його життя.

Сім'я – одна з найдавніших форм спільності людей. Вона виникла раніше, ніж нації, держави, ще за часів первісного суспільства. В різні часи у різних народів існували різні погляди на сім'ю, своє місце в ній, місце сім'ї в суспільстві, з'явилося щось нове, але разом з тим залишилось унікальним явище збагачення людської душі – живої, яка постійно перебуває у пошуку та розвивається.

„Для жінки сім'я – це можливість нормального існування, спокій і впевненість у собі, матеріальна і моральна підтримка, відчуття радості і щастя, повноцінне виховання дітей. Чоловіку сім'я надає стимул до життя, допомагає у подоланні труднощів і негараздів. Для дитини сім'я відіграє важливе значення насамперед тому, що дає перші й найважливіші знання про життя, про взаємини з людьми. Сім'я створює матеріальні та моральні умови для її зростання, формує моральні життєві основи та статево-рольові установки” [4, 7].

Проблеми сім'ї – проблеми суспільства. Неодноразово філософи і соціологи ставили питання про кризу інституту сім'ї, передбачали навіть її зникнення в майбутньому. Змінилася структура сім'ї як малої соціальної групи: сім'ї зменшились, з'явилося чимало сімей, які сформувалися після повторного шлюбу, матерів-одиночок. Проте шлюб має високий престиж, люди не хочуть жити самотньо. Важливою

залишається виховна функція сім'ї, але велику роль відіграє держава і суспільство: діти виховуються в дитячих садочках, школах, інститутах, університетах, неабиякий вплив мають засоби масової інформації. Важливою є і рекреаційна функція сім'ї, тобто взаємодопомога, підтримка здоров'я, організація відпочинку. В сучасному світі з його високим соціальним темпом сім'я перетворюється у джерело, де людина черпає свої психічні і фізичні сили. Не змінюється одна з основних функцій сім'ї – репродуктивна, тобто функція продовження роду. Таким чином, ніхто і ніщо не може замінити функцій сім'ї.

Сім'я – продукт суспільної системи, вона змінюється зі зміною цієї системи. Важливою проблемою є не лише кількісний показник, але й якість сім'ї.

Протягом усього періоду розвитку людства та суспільства людина не переставала удосконалюватись та збагачувати взаємини один з одним. Однією з найбільших цінностей людини в усі часи було почуття любові. Саме воно породжує безмежні відчуття людини – відчуття радості від продовження свого роду, радості від самопожертви заради того, кого любиш. Все це знайшло відображення в такому соціальному інституті, як сім'я.

Ідеальна сім'я не може існувати без любові. Любов – це тепло, ніжність, радість, це головна рушійна сила розвитку людства, те, заради чого існуємо усі ми, те, що штовхає людину на необдуманно-героїчні вчинки. „Я люблю, и значит, я живу...” (В.Висоцький).

Звичайно, у багатьох випадках, більшою чи меншою мірою, в деяких сім'ях любов замінюється іншими почуттями (звичкою, захопленням, покірністю долі та ін.). Не варто виробляти загальноприйняті канони сімейного благополуччя: є різні типи людей, різні традиції і погляди, і те, що підходить одним, абсолютно не підходить іншим. Проте кожна людина чекає від шлюбу лише позитивних змін у своєму житті. І якщо їй чомусь почуття любові виявилось недоступним, то це не означає, що вона буде нещасливою і духовно обмеженою у своєму житті. Можливо, люди, які одружилися з розрахунку, краще житимуть разом, і менше будуть душевно вимогливими один до одного. Адже доля шлюбу – і це винятково важливо – куди більше залежить не від почуттів, з якими люди одружуються, а від їх характеру – доброти чи недоброти, егоїзму чи неегоїзму, байдужості чи небайдужості. Саме від цього залежить доля їх сім'ї, їх власна доля.

Сьогодні українське суспільство переживає період кардинальних змін економічних і соціальних відносин. Цей процес повністю стосується й інституту сім'ї.

Найбільш важливі зміни проявляються тут в таких феноменах, як зростання кількості розлучень, поява нетрадиційних форм шлюбу (громадянський шлюб, конкубікативний союз та ін.), переорієнтація пріоритетних інтересів сімейних груп, зміни тендерних установок, автостереотипів тощо. Специфічною рисою нашої доби є відсутність у молодих людей, які вступають у шлюб, соціального досвіду, відчуття міри, розуміння значущості загальнолюдських і національних моральних норм і цінностей [4, 10].

Прогресивний за своєю сутністю перехід від традиційної авторитарної до сучасної структури сім'ї відбувається болісно й супроводжується трансформацією інституційних характеристик цього мікро- колективу, норм і цінностей, що регулюють поведінку людей у цій сфері. Легалізація сексуальних стосунків призвела до того, що задоволення цим аспектом міжособистісних взаємин доволі часто береться молодими людьми за основу для створення сім'ї, залишаючи поза увагою етичний їх зміст. Наслідком таких процесів стає той факт, що внутрішньо сімейні взаємини, характер спілкування подружжя, яке виступає основою успішної реалізації однієї з найважливіших функцій сім'ї, – задоволення потреб людини у сприйнятті, розумінні, підтримці, захищеності, емоційному комфорті, – набувають деструктивних ознак.

Проблеми розвитку інституту сім'ї, особливості реалізації його основних функцій висвітлені у працях І.Андрєєвої, Ю.Давидова, С.Голод, О.Гусейнова, Л.Зубенко, І.Кона, В.Костіна, В.Кравця, Т.Кравченко, Л.Повалій, В.Постового, А.Харчева, О.Хромової та ін. Дослідники аналізують стан сучасної сім'ї, характеризують різні складові (соціальну, психологічну, антропологічну) подружньої сумісності, роблять спроби визначити основний зміст підготовки молоді до подружнього життя, виховання дітей.

Аналізу сім'ї як соціального інституту у взаємодії з іншими соціальними інститутами виховання присвятили свої дослідження ряд вчених – педагогів, а саме: В.Чепелєв, Л.Новикова, І.Гребенніков, Н.Буланова, Д.Санжисєва, О.Докукіна.

Неоціненний внесок у педагогічну теорію і практику зробили видатні педагоги К.Д.Ушинський, С.Т.Шацький, Я.А.Коменський, В.О.Сухомлинський та ін. Їхні думки щодо виховної ролі сім'ї актуальні і сьогодні.

Роблячи акцент на вихованні культури сімейних взаємин саме у студентів вищих навчальних закладів, треба зазначити, що саме студентство виступає потенційним утворювачем молоді сім'ї. Тому виховання студентської молоді сьогодні можна вважати чи не одним з найбільш актуальних.

Студенти – це специфічне угруповання, члени якого – активні учасники суспільного життя з усіма його складнощами, неоднозначними явищами. Різні аспекти,

пов'язані з формуванням та розвитком особистості студента, вивчаються у працях В.Колечко, В.Тинного, І.Терещенко, Ю.Сухарнікова та ін. Досліджуючи особливості виховного процесу у вищих навчальних закладах, фахівці звертаються до виявлення його недоліків, визначають основні напрями, які потребують опрацювання та реорганізації. Акцентуючи увагу на важливості посилення роботи, спрямованої на розвиток моральної сфери студентської молоді, автори водночас залишають поза увагою такий важливий її компонент, як виховання культури сімейних взаємин.

В сучасних умовах особливості реалізації завдання виховання культури сімейних взаємин потребує особливої уваги. На цьому ґрунті виникає суперечність між соціальним замовленням суспільства щодо зміцнення інституту сім'ї, зокрема шляхом формування й розвитку особистості, яка, вступаючи у шлюбні відносини, ґрунтує їх на моральних засадах, вміє спілкуватися, розуміти іншу людину, поважати її думку, поступатися власним „Я” заради пошуку кращого рішення, та дійсним станом культурної вихованості сучасних студентів.

Проаналізувавши стан розробки проблеми у педагогічній теорії та практиці, обґрунтувавши основні теоретичні підходи до організації виховного процесу у вищих педагогічних навчальних закладах, робимо висновок, що формування у сучасної молоді культури сімейних взаємин було, є і завжди буде важливим завданням вищої школи. Адже, відповідно до того, наскільки молодь оволоділа правилами поведінки, моральними якостями, перетворила їх на звичні для неї форми взаємин з протилежною статтю, можна говорити про ступінь розвитку культури та етичних цінностей молоді.

Підлітковий і юнацький вік настає непомітно й швидко, і перед батьками та навчальним закладом постає проблема передачі юнакам і дівчатам усього необхідного для щастя в їхньому майбутньому сімейному житті. І природно, що виникає питання, а що ж має увійти в „список” цього необхідного? На думку спеціалістів, до цього „списку” має входити:

- підвищена відповідальність молоді перед шлюбним і сімейним життям;
- усвідомлення соціальної відповідальності батьківства і материнства;
- підвищена психологічна готовність юнаків і дівчат до шлюбу;
- надання і передача їм необхідних знань з гігієни і догляду за дитиною, психології дошкільного віку, дитячої психології, психогігієни сексуального життя, основних проблем стосунків між подружжям;
- посилення антиалкогольної пропаганди;

- висвітлення питань найраціональнішого ведення домашнього господарства, ефективної й економної організації бюджету сім'ї.

Розпочинати виховний вплив потрібно зі спрямування його на усвідомлення студентом соціальної сутності сім'ї: сім'я є історично-конкретною системою стосунків між подружжям, батьками і дітьми; сім'я є суспільним явищем і підкоряється законам суспільного життя.

Виховний процес потрібно планувати з урахуванням того, що моральна діяльність повинна бути спрямована на саму людину, на розвиток закладених в ній здібностей, особливо її морально-духовних сил, на удосконалення її життя, на реалізацію сенсу свого життя і призначення. Виховувати розуміння того, що основна функція сім'ї полягає у задоволенні індивідуальних потреб дорослих членів у батьківстві та материнстві, взаєминах з дітьми, їхньому вихованні, самореалізації у дітях.

Висхідним моментом готовності людини до шлюбу і створення сім'ї є діяльне розуміння нею суспільної значимості своїх дій, визначених зобов'язаннями одного перед одним, відповідальності за сім'ю й дітей, добровільне сприйняття неминучих у сімейному житті клопотів і обмеження особистої свободи. На жаль, розуміння цього далеко не завжди властиве сучасним юнакам і дівчатам, через що спостерігається суцільний перехід до неформальних сексуальних взаємин, заснованих виключно на емоціях взаємин любові без кохання, без будь-яких обов'язків партнерів і турботи про здоров'я одне одного та майбутніх дітей. Сучасна молодь часто не усвідомлює моральної відповідальності, не розуміє соціальної ролі сім'ї у фізичному і духовному відновленні населення і трудових ресурсів, а також того, що без сім'ї, якщо вона зникне, саме існування людства постане під загрозою.

Є тут і глибоко особисте для будь-кого із нас. Юнаки і дівчата повинні досить чітко усвідомлювати непросту істину, що шлюбно-сімейні стосунки вимагають і усвідомленого самообмеження, відмови від багатьох інших, часто дуже привабливих людей тієї чи іншої статі. А це означає, що до створення сім'ї юнаки і дівчата мають підходити з усією відповідальністю і розумінням можливих наслідків, до яких призведе шлюб [1, 186 - 190].

Виховання і самовиховання необхідних для життя в шлюбі якостей – одне із найважливіших завдань навчальних закладів. Не випадково А.С.Макаренко писав, що, якщо, підростаючи, дитина не навчиться любити батьків, братів і сестер, рідних, близьких, якщо в її характері закладені зародки глибокого егоїзму, дуже важко розраховувати, що вона буде здатна покохати вибрану нею іншу людину. А

В.О.Сухомлинський справедливо стверджував, що якоїсь спеціальної „науки любові” немає – є „наука людяності”.

Виділимо ще одну комплексну характеристику особистості, як необхідну умову щасливого шлюбу - спрямованість на іншу людину, що передбачає уміння і бажання розуміти її, враховувати її інтереси, смаки і звички, а також цілий комплекс вимог, обов’язків і соціальних стандартів поведінки, якими регулюється сімейне життя. До них належать:

готовність узяти на себе нову систему обов’язків у ставленні до свого шлюбного партнера і майбутніх дітей та відповідальність за їхню поведінку та вихованість;

повага прав і гідності інших членів сімейного союзу, визнання принципу рівності в людських взаєминах;

готовність до міжлюдського спілкування і співробітництва, узгодження взаємодії, що, у свою чергу, передбачає високу моральну культуру;

вміння пристосуватися до звичок і рис характеру іншої людини та розуміння її духовних потреб і стану.

Соціолог В.А.Сисенко ввів поняття здатності до шлюбу, яка складається зі:

- здатності турбуватися про іншу людину, до самопожертви, діяльно робити добро;

- здатності співчувати, співпереживати, шкодувати, тобто „входити” в емоційний стан іншого партнера, розуміти його радощі і горе, хвилювання й невдачі, поразки й перемоги, знаходити духовну єдність;

- здатності до кооперування, співробітництва, міжлюдського спілкування, набуття навичок і вмінь багатьох видів роботи, організації домашнього затишку;

- високої етичної культури, яка передбачає вміння бути терпимим і поблажливим, великодушним і добрим, сприймати іншу людину з усіма її дивацтвами і недоліками, заглушати власний егоїзм.

Отже, вищий педагогічний навчальний заклад повинен взяти на себе відповідальність за створення системи взаємодії партнерського трикутника „сім’я – навчальний заклад – суспільство”, основними категоріями якого є власне навчальний процес, виховання, культура в широкому розумінні, соціальне оточення, інформаційний простір. Виховувати у студентів розуміння триєдиної функції сім’ї: сім’я – це соціально-правовий інститут, сім’я - це соціально-культурний інститут, сім’я – це мала соціальна група, особлива форма подружжя чоловіка і жінки для повноцінного відтворення наступного покоління.

Література:

1. Афанасьєва Т.М., Дюжева О.А., Камай В.И. От я до мы: Азбука семейной жизни. – М.: Педагогика, 1983. – 334 с.
2. Бойко О.П. Партнерство школи, сім'ї та органів самоорганізації населення у справі соціалізації памолоді // Педагогіка і психологія. - 2005. - №2. – С. 17 – 22.
3. Гасюк Л.М. Формування професійної етики молодших спеціалістів сфери побутового обслуговування у системі навчально-виховної роботи коледжу: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – Черкаси, 2004. – 213 с.
4. Кравченко Т.В., Грубавіна І.М. Допомога батькам у вихованні дітей: Методичні рекомендації для соціальних працівників. – К.: Держсоцслужба, 2005. – 100 с.
5. Миропольська Н.Є, Белкіна Е.В., Масол Л.М., Оніщенко О.І. Художня культура світу: Європейський культурний регіон: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2001. – 191 с.: іл.